

Bewaring en ontwikkeling van het hanzeatisch erfgoed in Stralsund en Wismar

Sinds juni 2002 staan de hanzesteden Stralsund en Wismar op de lijst van het wereld-erfgoed van de Unesco.¹ De centra van beide lokaliteiten, die gelden als type-voorbeelden van de Wendische steden, vertonen de specifieke kenmerken van de hanzesteden in de 14^{de} eeuw. In de 17^{de} en 18^{de} eeuw speelden beide plaatsen ook een beslissende rol in het militaire systeem van de toenmalige grootmacht Zweden en vervullen daarom een scharnierfunctie tussen de geschiedenis van Centraal- en Noord-Europa.

Beide historische stadskernen kwamen tot stand in de 13^{de} eeuw en verkregen hun karakteristiek architecturaal uitzicht in de loop van de 14^{de} eeuw, wanneer ze een voorname plaats innamen binnen het verbond van hanzesteden. De middeleeuwse vorm en structuur van zowel Stralsund als Wismar werd grotendeels bewaard. Talrijke barokgebouwen wijzen op de belangrijke rol die de steden in de 17^{de} en 18^{de} eeuw speelden in functie van het Zweedse koningshuis.

Stralsund en Wismar liggen aan de kust van de Baltische Zee tussen Lübeck in het westen en de Poolse grens in het oosten. In de loop van de 13^{de} eeuw reeds hebben beide steden een belangrijke economische en politieke opleving gekend. Wismar speelde een heel belangrijke rol bij de vroegste geschiedenis van de Hanze door een eerste

1 Recente literatuur over dit onderwerp *The historic centers of Stralsund and Wismar, world heritage nomination ; prepared by the Hanseatic cities of Stralsund and Wismar in association with the State of Mecklenburg-Vorpommern*, december 2000; *Hansestadt Stralsund : Managmentplan Altstadt*, oktober 2000; *Hansestadt Wismar : Managmentplan Altstadt*, februari 2002; *Hansestadt Stralsund : Die Altstadtinsel*, 1999.

Verdere informatie: Hansestadt Stralsund (Bauamt, Abt. Planung und Denkmalpflege, Badenstr. 17, 18439 Stralsund) en bij Hansestadt Wismar (Die Bürgermeisterin, Am Markt, 1, 239366 Wismar).

vereniging van steden mogelijk te maken in de tweede helft van de 13^{de} eeuw. De invloed van Stralsund gold vooral in de 14^{de} eeuw, o.a. door de Vrede van Stralsund van 1370. De rijkdom en macht die de burgers hadden verworven weerspiegelde zich in hun gebouwen.

Door de neergang van de Hanze in de loop van de 16^{de} eeuw verloren beide steden hun vooraanstaande plaats. In de 17^{de} en 18^{de} eeuw breidden ze op merkwaardige wijze hun versterkingen uit en waren onder Zweeds bewind de zetel van centrale administraties.

De historische band tussen de steden en de identieke rol die ze tot op vandaag spelen hebben het mogelijk gemaakt dat ze beide tegelijk werden voorgedragen om deel uit te maken van het wereld-erfgoed van de Unesco; dit is een uniek feit. Stralsund heeft ongeveer 60.000 inwoners, Wismar ongeveer 47.000. Het zijn steden in een rurale streek in het voormalige Oost-Duitsland. Er is veel werkloosheid in het gebied en het aantal inwoners daalt. In deze moeilijke omstandigheden streven beide steden er evenwel naar hun cultureel erfgoed optimaal te bewaren.

Sinds de hereniging van Duitsland gaat veel aandacht uit naar de heropbouw van de stadscentra en historische steden. De overheersende indruk ten tijde van de hereniging was er een van dreigend verval, maar nu zijn de eerste tekenen van een heropbloei merkbaar.

Hoe kan de hanzeatische geest en identiteit van Stralsund en Wismar, die intussen niet meer dan provinciesteden zijn, worden onderkend? In beide gevallen gaat het om de hoge graad van ontwikkeling die de architectuur er kende. De hanzeatische bouwcultuur vindt men ook nog na de teloorgang van de Hanze terug, zoals blijkt uit de *Wasserkunst* te Wismar (gebouwd omstreeks 1600) en schoolgebouwen te Stralsund daterend uit de periode 1871-1910.

De nazi-periode en meer nog de heersende ideologie in Oost-Duitsland hebben geleid tot een verwaarlozing van de hanzeatische geest, waardoor ook de stadscentra dreigden te verloederen. Niet in het minst om die reden werd de hereniging als een bevrijding aanzien.

Het stopzetten van de afbraakpolitiek werd in Stralsund bewerkstelligd door de drukkinggroep « *Rettet die Altstadt* ». Zowel voor Stralsund als voor Wismar gold Lübeck als model. Het navolgen van dit model ging zeer ver; net als andere hanzesteden streefden Stralsund en Wismar ernaar de H als eerste letter op de nummerplaten van de auto's te krijgen en ze slaagden daar ook in.

Sedert het midden van de jaren 1990 hebben beide steden wel een eigen imago opgebouwd. De staatssteun werd als onvoldoende ervaren in vergelijking met de hoge kosten voor de bescherming van de stad. Lokale verenigingen die opkwamen voor de bescherming en drukingsgroepen speelden daarom een almaar toenemende rol. Ze ontwikkelden projecten in de sociaal-culturele sector die in het kader van de officiële stedelijke politiek geen kans hadden. Een voorbeeld hiervan is de in Stralsund actieve en 700 leden tellende vereniging ter ondersteuning van de St.-Nicolaaskerk, die reeds 1,5 miljoen euro investeerde.

Zowel in Stralsund als Wismar werd ook een adviescommissie voor de architectuur opgericht, bestaande uit hoog gekwalificeerde beroepsmensen uit heel Duitsland afkomstig.

Twee uitzonderlijke projecten genieten onze bijzondere aandacht. Het eerste betreft de St.-Joriskerk te Wismar, de jongste en grootste van de drie kathedralen die de stad telt. Ze had ernstige schade opgelopen tijdens de tweede wereldoorlog en in 1990 stortte een zadeldak in. Door de inzet van burgers en stadsbestuur werd toch besloten tot heropbouw van de kerk. De stad kan voornamelijk rekenen op de steun van de « *Deutsche Stiftung Denkmalschutz* » ; dit 38 miljoen euro tellende project is een van de belangrijkste waarvoor deze Stichting zich inzet.

In Stralsund wordt sinds de hereniging gewerkt aan de restauratie van het gotische stadhuis. Dit project leidde tot talrijke nieuwe inzichten en ontdekkingen voor vorsers die aan bouwgeschiedenis doen. Het gebouw zal in de toekomst niet enkel het stadsbestuur huisvesten, maar ook open staan voor andere evenementen. Op het gelijkvloers zullen winkels worden ingericht, waardoor de koopmansgeest uit de hanzetijd weer tot leven zal worden gebracht.

Tegelijk werken beide steden ook aan de bescherming van hun oude huizen, door ze meer aantrekkelijk te maken als woonzones. Veelal gaat de renovatie de financiële mogelijkheden van één eigenaar te boven. Een pilootproject in Stralsund poogde hieraan een oplossing te geven : een coöperatieve werd opgericht om drie woningen met zadeldak te restaureren.

Dit vele werk heeft geleid tot de erkenning als werelderfgoed door de Unesco. Als gevolg hiervan werd door beide steden een beleidsplan uitgetekend voor de historische stadscentra. Twee voorbeelden



Het marktplein in Stralsund. Het derde gebouw links is het stadhuis (*Rathaus*).

verduidelijken de toekomstige ontwikkeling. Stralsund organiseerde onlangs een architectuurwedstrijd voor het *Ozeanum* (een oceanarium/aquarium met wetenschappelijke beschrijvingen van de oceaan en de zee). Men hoopt dat dit project hetzelfde effect zal sorteren als het Guggenheim-museum in Bilbao. Het project van de Duitse architect Behnisch werd bekroond en zal zo spoedig mogelijk worden gerealiseerd. Daarnaast zijn er de gotische kathedralen van Stralsund en Wismar. Het project « Wegen naar de Gotische baksteen-architectuur » is belangrijk voor de regionale ontwikkeling. Met steun van de Staat bouwen de Hanzesteden van Mecklenburg-Vorpommern de Gotische baksteenarchitectuur uit tot hun handelsmerk en het ligt in de bedoeling deze stijl uiteindelijk te promoten in de hele Baltische

regio. De landen uit de Baltische regio komen dit jaar overigens samen om een gezamenlijk project te ontwikkelen voor de promotie van de gotische baksteenarchitectuur.

De opname van Stralsund en Wismar op de lijst van het wereld-erfgoed van de Unesco kan worden gezien als een blijk van erkenning voor deze ontwikkelingen en inspanningen en opent perspectieven om op dezelfde weg verder te gaan.²

2 Vertaling en samenvatting door dr. Michiel Nuyttens